МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
ЦЕНТАР ЗА СТРУЧНО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУКА

НАСТАВНА ПРОГРАМА

ОСНОВИ НА ЕКОНОМИЈА

II ГОДИНА

ЗЕМЈОДЕЛСКО-ВЕТЕРИНАРНА СТРУКА

Техничар за агроменаџмент

Скопје, 2010 година

1. ИДЕНТИФИКАЦИСКИ ПОДАТОЦИ

1.1. Назив на наставниот предмет: ОСНОВИ НА ЕКОНОМИЈА

1.2. Образовен профил и струка

1.2.1. Образовен профил: техничар за агроменаџмент

1.2.2. Струка: земјоделско-ветеринарна

1.3. Диференцијација на наставниот предмет

1.3.1. Стручно образование: предмет карактеристичен за образовниот профил

1.4. Година на изучување на наставниот предмет

1.4.1. Втора година

1.5. Број на часови на наставниот предмет

1.5.1. Број на часови неделно: 2 часа

1.5.2. Број на часови годишно: 72 часа

1.6. Статус на наставниот предмет

1.6.1. Задолжителен предмет

2. ЦЕЛИ НА НАСТАВНИОТ ПРЕДМЕТ

Наставниот предмет ***основи на економија*** овозможува ученикот да стекне основни знаења за фундаменталните законитости во економската анализа и да стекне вештини за нивна правилна примена во земјоделското производство и други стопански гранки. Стекнатите знаења и вештини ќе придонесат ученикот полесно да ги совлада содржините од потесното стручно подрачје во повисоките години и ќе овозможи негово оспособување за општо и стручно самообразование и образование на повисоко ниво.

По совладувањето на наставната програма по предметот ***основи на економија,*** ученикот стекнува знаења и вештини и се оспособува:

- да ги познава карактеристиките на микроекономијата и макроекономијата;
- да ги сфаќа темелните економски проблеми;
- да ги разликува основните елементи на понудата и побарувачката;
- да ги познава принципите на производната функција и трошоците на производството;
- да го објаснува влијанието на факторите на производство и нивното пазарно вреднување;
- да ги разликува основните пристапи за мерењето и содржината на општественото производство;
- да го сфаќа значењето на факторите и границите на економскиот раст и развој;
- да ги познава суштинските карактеристики на економскиот циклус;
- да ги споредува карактеристиките на потрошувачката, штедењето и инвестициите;
- да ја објаснува улогата на парите и банките во националната економија;
- да го сфаќа значењето на невработеноста и инфлацијата.

3. ПОТРЕБНИ ПРЕТХОДНИ ЗНАЕЊА

За совладување на содржините по предметот ***основи на економија*** не е потребно учениците да поседуваат одредени предзнаења од предметното подрачје.

4. ОБРАЗОВЕН ПРОЦЕС
4.1. Структурирање на содржините за учење

Тематска целина	Број на часови	Конкретни цели	Дидактички насоки	Корелација меѓу тематските целини и меѓу предметите
1	**2**	**3**	**4**	**5**
I. Вовед во економијата	**4**	**Ученикот:** - да ја разбира економијата како наука; - да го сфаќа значењето на економијата за земјоделството и другите стопански гранки; - да ги објаснува основните принципи на микроекономијата и макроекономијата; - да ги разликува базичните економски концепти.	- Излагање и разговарање со учениците за економијата како наука; - воведување во основите на економската наука; - објаснување за значењето на микроекономијата и макроекономијата за земјоделството и другите стопански гранки.	
II. Темелни економски проблеми	**4**	- Да го сфаќа значењето на темелните економски проблеми; - да ги опишува влезовите и излезите во економијата; - да ги познава опуртунитетните трошоци; - да ја објаснува функцијата на пазарната економија; - да ги дефинира границите на производните можности на општеството.	- Запознавање на учениците со темелните економски проблеми; - објаснување за влезовите и излезите во економијата преку презентација на слики, дијафилмови; - запознавање на учениците со опуртунитетни трошоци; - објаснување за функцијата на пазарната економија и границите на производните можности на општеството.	

III. Основни елементи на понудата и побарувачката	**8**	- Да дефинира понуда и побарувачка; - да ги објаснува карактеристиките на кривата на побарувачката и понудата; - да го сфаќа значењето на еластичноста на понудата и побарувачката; - да ги познава факторите што ја условуваат побарувачката и понудата; - да ги толкува графиконите на кривите на побарувачката и понудата; - да ја опишува теоријата на изборот на потрошувачот; - да го толкува парадоксот на вредноста и потрошувачкиот вишок.	- Објаснување за основните карактеристики на понудата и побарувачката; - истакнување на разликите помеѓу понудата и побарувачката; - изработка на крива на побарувачка и понуда; - објаснување на графиконите за еластична, единечна и нееластична побарувачка; - објаснување на изборот на потрошувачот; - објаснување на парадоксот на вредноста и потрошувачкиот вишок.	
IV. Производна функција и анализа на трошоците	**8**	- Да ги дефинира поимите производна функција и трошоци на производство; - да ги познава основите на маргиналистичката анализа; - да го објаснува Законот за опаѓачки приноси; - да ги објаснува економиите на обем; - да го сфаќа значењето на временскиот фактор во анализата; - да го сфаќа значењето на	- Објаснување за производната функција и трошоците на производството; - објаснување за нумеричката функција; - објаснување за производната функција и трошоците на производството; - поттикнување на учениците за самостојно и творечко учење; - организирање вежби за определување на производната функција и видовите на	-

		трошоците; - да го толкува графичкото претставување на трошоците; - да ги разликува функциите на фиксните, варијабилните и вкупните трошоци.	трошоци.	
V. Пазарни структури и одредување на цените	**4**	- Да ја дефинира пазарната структура; - да разликува совршена, потполна и непотполна конкуренција; - да ги искажува трошоците и економиите во обем; - да го толкува маргиналниот и граничниот приход; - да го објаснува начинот на максимизација на профитот.	- Објаснување за пазарната структура; - објаснување на совршена конкуренција преку презентација на слики, филмови и цртежи; - поттикнување на учениците за самостојно и творечко учење; - организирање вежби за определување маргинален и граничен приход.	-
VI. Фактори на производство и нивно пазарно вреднување	**8**	- Да ја познава поделбата на факторите на производство; - да ги толкува карактеристиките на цените; - да ја објаснува побарувачката за факторите на производство; - да ја објаснува понудата на факторите на производство; - да го познава влијанието на капиталот како производен фактор; - да одредува каматна стапка; - да го сфаќа значењето на земјата како фактор на производство;	- Запознавање на учениците со факторите на производство; - објаснување на значењето на цените; - нагласување на разликите и карактеристиките на одделните фактори на производство; - поттикнување на учениците за самостојно учење и изведување вежби; - организирање вежби за одредување на земјишна рента; - објаснување на профитот и претприемништвото.	

		- да ги познава факторите за одредување на земјишната рента; - да ја објаснува поврзаноста меѓу профитот и претприемништвото.		
VII. Макроекономски цели и мерки	**4**	- Да ги познава основните цели и мерки на макроекономијата; - да ги објаснува макроекономските инструменти; - да ја познава фискалната и монетарната политика; - да ја поврзува агрегатната понуда со побарувачката; - да ја објаснува макроекономската рамнотежа.	- Информирање на учениците за целите и мерките на макроекономијата; - организирање вежби за одредување на макроекономските инструменти, елементите на фискалната и монетарната политика, агрегатната понуда и побарувачка; - организирање вежби за одредување на елементите на макроекономската рамнотежа.	
VIII. Мерење на националниот производ и доход	**4**	- Да ги познава основните пристапи за мерењето и содржината на општественото производство; - да ги објаснува главните карактеристики на националниот бруто-производ; - да го познава добивањето на бруто и нето домашниот производ; - да го објаснува добивањето на националниот доход.	- Информирање на учениците за националниот производ и националниот доход; - организирање вежби за одредување на националниот производ и доход; - изработка на шеми со распределба на агрегатите во системот на националното сметководство; - организирање вежби за одредување номинален и реален национален производ.	

IX. Економски раст, развој и економски циклус	**8**	- Да разликува економски раст од економски развој; - да ги објаснува факторите и границите на економскиот раст и развој; - да ги познава индикаторите и целите на економскиот раст и развој; - да ја толкува политиката на економски раст и развој; - да ги познава суштинските карактеристики на економскиот циклус; - да ги објаснува основните фази на економскиот циклус: експанзијата и рецесијата; - да ја сфаќа улогата на акцелаторот, мултипликаторот и предвидувањето во нарушувањето; - да ги познава теориите за економскиот циклус .	- Информирање на учениците за економскиот раст и развој и за економскиот циклус; - објаснување за експанзијата и рецесијата; - укажување на потребата од познавање на фазите на економскиот циклус; - организирање вежби за одредување на улогата на акцелаторот, мултипликаторот и предвидувањето во нарушувањето; - организирање вежби за разгледување на теориите за економскиот циклус.	
X. Потрошувачка, штедење и инвестиции	**8**	- Да ги познава карактеристиките на потрошувачката, штедењето и инвестициите; - да ја објаснува потрошувачката како економска категорија; - да ја сфаќа функцијата на потрошувачката; - да го објаснува штедењето и доходот; - да толкува поврзаност помеѓу	- Информирање на учениците за важните карактеристики на потрошувачката, штедењето и инвестициите; - организирање вежби за одредување на улогата на инвестициониот акцелатор и мултипликатор; - организирање вежби за разгледување на видовите	

		штедењето, инвестициите и нивото на доходот; - да го сфаќа значењето на инвестициите; - да разликува бруто и нето инвестиции; - да го објаснува инвестициониот мултипликатор; - да ја објаснува поврзаноста помеѓу каматната стапка и инвестициите; - да ги толкува детерминантите на инвестиционата побарувачка.	инвестиции; - укажување на важноста на поврзаноста помеѓу каматната стапка и инвестицијата; - организирање вежби за разгледување на поврзаноста помеѓу инвестициите и побаувачката.	
XI. Пари и банки	**6**	- Да ја опишува појавата и развојот на парите и на банките; - да ги разликува формите на пари; - да ја сфаќа потребата од регулирање на парите во прометот; - да ги познава промените во вредноста на парите; - да ги толкува последиците од неконтролираното движење на парите; - да ја сфаќа улогата на банките; - да ги познава карактеристиките на банките.	- Информирање на учениците за улогата и значењето на парите и на банките; - објаснување за видови на пари и банки преку презентација на слики, филмови и цртежи; - организирање вежби за разгледување на промените во вредноста на парите и делувањето на банките.	
XII. Невработеност и инфлација	**6**	- Да ја сфаќа невработеноста и инфлацијата како проблеми во економијата; - да ги познава причините за	- Запознавање на учениците со инфлацијата и невработеноста; - објаснување на невработеноста и инфлацијата	

		појава на невработеноста и инфлацијата; - да ги толкува последиците од невработеноста и појавата на инфлација; - да определува стапка на невработеност; - да разликува видови на невработеност; - да применува методи за мерење на инфлацијата.	преку презентација на слики, филмови и цртежи; - организирање вежби за пресметка на инфлацијата и невработеноста.	

4.2. Наставни методи и активности на учење

Програмските содржини по предметот ***основи на економија*** имаат стручен карактер, како и апликативно и практично значење заради што програмските содржини треба да се реализираат и преку практични вежби. Поради тоа во наставниот процес е потребна примена на разновидни наставни форми и методи. Така, покрај фронталните предавања потребно е работа со учениците во групи, парови и индивидуална работа. Исто така, постојат можности за примена на разновидни наставни методи, односно постапки: покажување, објаснување, опишување, предавање, дискусија и практична работа. Преку успешната примена на наставните форми и методи, треба да се обезбеди оптимално можно активно учество на учениците, поточно тие да: слушаат, дискутираат, прибележуваат, го повторуваат градивото, вежбаат, вршат непосредни практични операции и работни задачи, односно ги применуваат стекнатите знаења и вештини во практиката, ги откриваат економските законитости, изработуваат домашни задачи и самостојно се образуваат.

Во наставниот процес наставникот ја планира, организира и реализира својата воспитно-образовна работа, а притоа преку усни излагања, објаснувања, демонстрирања, проверувања и оценувања на постигнувањата на учениците, ги остварува целите на овој предмет, со што ги поттикнува учениците на когнитивно, психомоторно и афективно однесување.

4.3. Организација и реализација на наставниот предмет

Наставата по предметот ***основи на економија*** се спроведува преку предавања кои ќе се реализираат во училница и кабинети. Покрај предавањата, треба да се изведуваат вежби, практични операции и работни задачи во фирми кои делуваат во бизнис секторот заради испитување на одредени економски показатели. Притоа, потребно е наставата да се реализира и преку ученички проекти.

4.4. Наставни средства и помагала

Во наставниот процес треба да се користат разновидни наставни средства и помагала: слики, цртежи, филмови, дијафилмови, телевизиски снимки, графоскоп, текст, готови бизнис планови, показни примероци на монети, пари, хартии од вредност, опрема и сл.

5. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГНУВАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Следењето и оценувањето на постигнувањата на учениците треба да се врши плански, систематски и континуирано во текот на учебната година. Тоа се остварува во соработка со сите ученици преку разновидни форми и постапки: усни проверки, писмени задачи, тестови, проверки на домашните задачи, оценување на практичните способности и вештини на учениците при вршење на вежбите, преку изготвување писмени извештаи, концепти, ученички проекти и сл.

Во текот на учебната година, знаењата на ученикот се оценуваат најмалку двапати во едно полугодие, а се утврдуваат полугодишни и годишни оценки.

Доколку ученикот не постигне резултати во реализирањето на конкретните цели на програмата, се постапува согласно со законската регулатива за средно образование.

6. КАДРОВСКИ И МАТЕРИЈАЛНИ ПРЕДУСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

6.1. Основни карактеристики на наставниците

Наставникот по овој наставен предмет треба да поседува лични, професионални и педагошки карактеристики, да е психофизички здрав, да е комуникативен и отворен за соработка, да поседува високи етички вредности, да го применува литературниот јазик и писмото на кој се изведува наставата, да стекнал соодветно стручно образование, со и без работно искуство, да ја сака наставничката професија, да е добар организатор, креативен и способен за иновации во наставната технологија, да е оспособен за работа на компјутер и користење на аудио-визуелна опрема и постојано да се самообразува во струката и во педагошката област.

6.2. Стандард за наставен кадар

Наставата по наставниот предмет ***основи на економија*** ќе ја реализираат кадри со завршени студии по:

- земјоделство (сите насоки)

Наставниците треба да имаат педагошко-психолошка и методска подготовка и положен стручен испит, согласно со Законот за средно образование.

6.3. Стандард за простор

Соодветно на карактерот на програмските содржини и целите што треба да се постигнат со наставата по предметот ***основи на економија,*** наставата треба да се реализира во опремена училница, кабинет и лабораторија, во училишната економија и просториите во нејзините придружни објекти, како и во соодветни простории во земјоделските и други сродни стопанства.

Придружни елементи:

- графоскоп;
- телевизор, видео и касетофон;
- стручна литература;
- сумулации на бизнис планови;
- изучување на практични случаи;
- изработка на индивидуални семинарски задачи.

7. ДАТУМ НА ИЗРАБОТКА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

7.1. Датум на изработка: мај, 2010 година

1. Бранко Алексовски, раководител, Центар за стручно образование и обука - Скопје
2. д-р Веџија Усалески, професор, Факултет за земјоделски науки и храна - Скопје
3. Игор Николов, наставник во СОУ „Кочо Рацин" – Св. Николе
4. Моме Давитковски „Агроконсалтинг ТИМ" - Куманово

8. ПОЧЕТОК НА ПРИМЕНА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Датум на започнување: 01.09.2010 година

9. ОДОБРУВАЊЕ НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Наставната програма по ***основи на економија*** ја одобри министерот за образование и наука со решение број ***11-2332/1*** од ***15.06.2010*** година.